
**JOSEFINA CARRERA SABATÉ
ANA MARÍA FERNÁNDEZ PLANAS
EUGENIO MARTÍNEZ CELDRÁN**

**DECLARATIVES I
INTERROGATIVES ABSOLUTES
DEL CATALÀ EN L'ATLES
*MULTIMÈDIA DE PROSÒDIA
DE L'ESPAI ROMÀNIC****

1. INTRODUCCIÓ

I. I L'ESTUDI DE LA PROSÒDIA

Les últimes dècades han estat especialment fructíferes en l'estudi de la prosòdia de diferents sistemes lingüístics, i tant des de la fonètica i la fonologia com des de la sintaxi o la pragmàtica, la quantitat de treballs dedicats a la prosòdia ha estat molt considerable. Tot i això, actualment la quantitat d'estudis dedicats als aspectes supra-segmentals encara no és tan extensa com la dels que se centren en qüestions segmentals. Els estudis sobre el català segueixen aquesta tendència i, fins fa poc, s'han centrat en

(*) Volem agrair la col·laboració desinteressada de les nostres informants i la contribució d'alguns alumnes avançats de l'assignatura Fonètica Experimental (Universitat de Barcelona) en l'anàlisi d'alguna part de les dades d'alguns punts d'enquesta. També volem deixar constància que aquest treball ha estat possible gràcies al suport econòmic que han suposat els següents projectes de recerca: BFF2003-08487 (atorgat pel Ministerio de Ciencia y Tecnología), HUM2006-05238 (atorgat pel Ministerio de Educación y Ciencia) i FFI2009-09309 (atorgat pel Ministerio de Ciencia e Innovación).

el dialecte barceloní, exceptuant, això sí, alguns estudis dedicats a d'altres dialectes com els de Mascaró (1986), Prieto (2001, 2002a) o Pradilla i Prieto (2002). Avui dia, l'estudi de la prosòdia del català està prenent una nova fisonomia gràcies, principalment, a dues iniciatives que, amb metodologies i interessos diferents, tenen un objectiu comú: caracteritzar les variants geoprosòdiques del català. Parlem de l'*Atlas interactiu de l'entonació del català*, des del 2008,¹ i de l'*Atlas Multimèdia de Prosòdia de l'Espai Romànic* aplicat al català (*AMPER-CAT*), des del 2003.²

1.2 L'ATLES MULTIMÈDIA DE LA PROSÒDIA DE L'ESPAI ROMÀNIC (AMPER)

L'*Atlas Multimèdia de la Prosòdia de l'Espai Romànic* (AMPER) és un projecte internacional que té per objectiu estudiar la prosòdia de les principals varietats dialectals de les llengües romàniques i reflectir una selecció dels resultats de manera visual (mitjançant gràfics d'entonació) i auditiva (a través de fitxers de sons) aplegats en un atlas virtual consultable gratuïtament per Internet.

L'enfocament fonamental d'aquest atlas és fonètic, atès que s'estudien tres paràmetres prosòdics d'oracions declaratives i interrogatives:³ la freqüència fonamental (Fo), la durada i la intensitat. A banda dels aspectes fonètics, en aquest estudi de la prosòdia es consideren factors socials (gènere, estudis i estatus sociocultural dels informadors), funcionals (prospeccions en una parla propera a la de laboratori, parla induïda i parla espontània) i geogràfics (zones urbanes i zones rurals); a més, dels resultats obtinguts, se'n deriven implicacions fonològiques de caràcter general, així com altres consideracions relacionades amb les interferències prosòdiques de llengües que estan en contacte i amb la comparació de diferents varietats lingüístiques i dialectals.

L'abast geogracolingüístic del projecte és important perquè abraça diferents grups de llengües i estats europeus: gallec, gal·loromànic, italomànic, romanès, català (Andorra, Espanya, Itàlia i França), portuguès (Portugal i Brasil) i espanyol (Espanya, Xile, Veneçuela, Argentina, Cuba, Costa Rica, Bolívia i Guatemala, de moment).

1. <<http://prosodia.uab.cat/atlesentonacio/>>.

2. <http://www.ub.edu/labfon/amper/cast/ampercat_presentacion.html>.

3. De moment, s'estudien aquestes modalitats pragmàticament neutres, però en el futur es pensa ampliar el corpus cap a oracions amb altres intencions dels parlants.

1.2.1 Orígens del projecte AMPER

Michel Contini va presentar la idea inicial del projecte AMPER al Nazioarteko Dialektologia Biltzarra Agiriak celebrat a Bilbao l'any 1991 (Contini 1992). Posteriorment, a partir de l'any 1999 van començar a formar-se grups de treball de diferents llengües romàniques i van començar a aparèixer els primer resultats científics d'acord amb els postulats metodològics amperians (Romano 1999 i 2001; Lai 2002; Contini *et alii* 2003).

L'any 2004, al 2ème Séminaire AMPER celebrat a Grenoble, es va constituir un comitè internacional amb representants de tots els dominis lingüístics romànics per tal de vetllar, sobretot, per la unitat metodològica d'AMPER i per la coordinació de la feina en els diferents territoris.⁴

1.2.2 Metodologia en el projecte AMPER

Un dels aspectes més importants en un projecte de dimensions tan grans com aquest és la coordinació en qüestions metodològiques, sobretot si es vol mantenir la unitat de l'atles que es va forjant i es preveu, des d'un principi, la possibilitat de comparar les dades provinents de diferents dialectes, llengües o països.

Els aspectes comuns del projecte afecten temes relatius als informadors, els *corpora*, els enregistraments, els programes i el sistema d'anàlisi i també la presentació dels resultats (vegeu Contini 2005; Romano *et alii* 2005; Fernández Planas 2005; Martínez Celdrán & Fernández Planas, inèdit). A continuació, desenvolupem els criteris que s'han utilitzat per a cadascuna d'aquestes qüestions.

1.2.2.1 Els informadors

S'estableix que cada punt d'enquesta ha de contenir, com a mínim, un parell d'informadors de gènere diferent, sense estudis superiors, amb la varietat lingüística o dialectal objecte d'estudi com a L1, haver nascut i viscut en la zona que s'estudia i tenir els progenitors de la mateixa àrea d'estudi. Com que el concepte *nadiu* és força relatiu,

4. Vegeu els coordinadors de cada zona a <http://www.ub.edu/labfon/amper/cast/amperinternacional_grupos.html>.

atès que hi ha persones nascudes en un lloc que conserven uns trets lingüístics ben diferents dels que caracteritzen l'entorn geogràfic i social (vegeu Trudgill 1983), s'han escollit els informadors a partir dels requisits que acabem de presentar, que s'utilitzen tant des de la dialectologia com la sociolingüística. L'absència d'estudis superiors dels enquestats també respon al propòsit de recollir les varietats prosòdiques més representatives del lloc d'origen. Està previst que en noves fases del desenvolupament del projecte hi hagi parlants amb diferent grau d'instrucció.

1.2.2.2 Els *corpora*

Tots els *corpora* estan estructurats a partir de quatre parts: enquesta experimental fixa, conversa induïda, diàlegs amb mapes o *map-task* i conversa espontània.

Atesa la gran variació existent en la prosòdia,⁵ des d'AMPER s'ha proposat començar les prospeccions amb un corpus dirigit i fix. L'objectiu d'utilitzar un corpus d'aquestes característiques és poder comparar entonacions que no estiguin marcades de manera diferent per la pragmàtica.

El corpus fix consta de frases amb una estructura bàsica (subjecte + verb + complement) i amb accents tonals trisíl·labs.⁶ El sintagma verbal és sempre pla (els verbs seleccionats per al català —per exemple, *porta*⁷— van precedits de la partícula *no* per formar l'accent tonal trisíl·lab). Els altres accents tonals contenen combinacions de paraules amb els tres tipus d'accent possibles en català, és a dir, agut (per exemple, *capità*), pla (*copista*) i esdrúixol (*crítica*). L'estructura bàsica de les oracions és sempre la mateixa (com és el cas d'*el capità no porta la caputxa*), per bé que s'han elaborat frases més llargues que presenten expansió del subjecte (com ara *el capità protestant no porta la caputxa*) o expansió del complement verbal (com *el capità no porta la caputxa pràctica*). Totes les frases contenen combinacions de mots aguts, plans i esdrúixols en les posicions del subjecte i complement del verb (i expansions, si n'hi ha), de manera

5. És sabut que l'entonació es troba directament connectada amb la intencionalitat del parlant i per això reflecteix diversos i variats matisos semàntics (vegeu Payrató 2002; Prieto 2002a).

6. Seqüències melòdiques simples o complexes associades a un accent lèxic trisíl·lab al voltant de la seva síl·laba mètricament forta.

7. Totes les paraules s'han adaptat al lèxic i la forma fonètica de cada dialecte. Per exemple, a l'Alguer, s'ha emès *polta* al lloc de *porta*.

que hi ha seixanta-tres oracions en cada modalitat oracional considerada, a partir de les combinacions accentuals lèxiques esmentades.

Les paraules escollides estan formades majoritàriament per consonants obstruents sordes, d'acord amb el requisit de la primera versió del programa d'anàlisi emprat. Aquestes seqüències han de permetre segmentar fàcilment les vocals en l'oscil·lograma per tal d'obtenir les dades prosòdiques de cada segment vocàlic.

Les modalitats oracionals estudiades són, en general, dues: la declarativa i la interrogativa absoluta. En català n'estudiem tres perquè tenim en compte que les interrogatives absolutes, en moltes àrees geogràfiques, també poden tenir el subjecte desplaçat al final de la frase i anar precedides per la conjunció *que*.

El procediment de recollida de dades es realitza mitjançant l'elicitació textual de les frases de cada modalitat oracional, que es troben organitzades aleatòriament, i es duu a terme en diferents moments o dies per no fatigar ni l'atenció ni la dicció dels informadors. S'analitzen els resultats de tres repeticions de cadascuna de les frases del corpus. Martínez Celdrán i Fernández Planas (2005) han provat que les diferències prosòdiques entre aquestes frases obtingudes mitjançant elicitació textual o iconogràfica no són significatives.

En la conversa induïda es preveu que els informants generin frases simples estereotipades a partir de l'evocació de situacions comunicatives concretes, com ara respondre breument l'hora que és, parlar del temps que fa, saludar etc.

Mitjançant els diàlegs amb mapes o *map-task*, tècnica en què interaccionen dos parlants (vegeu Anderson *et alii* 1991), es preveu obtenir diferents tipus de frases declaratives i, principalment, interrogatives. La tasca s'inicia quan es dona un mapa diferent a cada participant: n'hi ha un que té una ruta dibuixada i un altre que no; a més, un és més complet que l'altre (té més elements). La tasca consisteix a demanar al parlant que té el mapa incomplet que reproduïxi la ruta que hi ha a l'altre mapa amb l'ajut de preguntes sobre els indrets per on passa el camí. Com que els dos mapes no són exactament iguals, el parlant haurà de preguntar sobre els punts que no figuren al mapa i que apareixen en les respostes de l'altre interlocutor. Aquest aspecte permet allargar la conversa i introduir-hi algun punt d'espontaneïtat. Les paraules seleccionades per formar part del mapa segueixen les mateixes directrius que les utilitzades en el corpus fix.

L'última part de la prospecció, la conversa espontània, té l'objectiu de relativitzar les dades obtingudes, sobretot en el corpus fix, partint de la classificació laboviana dels

estils de parla (Labov 1972) i de la classificació tradicional de factors categoritzadors de registres (vegeu, per exemple, Biber 1994). Es preveu recollir les emissions menys formals, un cop acabades totes les tasques, després que la trobada hagi pres un caràcter més distès. L'entrevista es fonamenta en el procediment labovià de les històries de vida (Labov 1984) i es demana l'opinió sobre diferents aspectes propers a la realitat dels informadors: l'escola, les activitats extraescolars, l'ús del temps lliure, els amics i els fets extraordinaris de la vida.

1.2.2.3 Els enregistraments

Els enregistraments es duen a terme en llocs amb poc soroll i que siguin familiars per als informadors. L'objectiu és buscar el màxim confort de l'entrevistat per obtenir la màxima naturalitat de les emissions. Per a gravar es procura utilitzar els enregistradors digitals portàtils del Laboratori de Fonètica de la Universitat de Barcelona.

1.2.2.4 L'anàlisi dels resultats

Un cop s'han obtingut les gravacions, es passen les frases per un editor de so per tal d'amplificar els sons i eliminar els possibles sorolls que hi hagin pogut quedar. Posteriorment, totes les dades elaborades per AMPER s'analitzen mitjançant un entorn Matlab amb rutines informàtiques creades expressament per analitzar la prosòdia de les llengües romàniques. Les primeres rutines (AMPER-dat i AMPER-fox) van ser creades pel Dr. Antonio Romano (Universitat de Torí); actualment, el programa que s'utilitza, AMPERo6, ha estat elaborat pels membres de l'equip amperià de la Universitat d'Oviedo (López Bobo *et alii* 2007).

Els programes de l'entorn Matlab analitzen els senyals acústics a partir de les vocals de cada frase, de les quals se n'estudien els paràmetres de durada, intensitat i freqüència fonamental (Fo) de l'inici de la vocal, del mig de la vocal i del final de la vocal. Es treballa a partir de la segmentació de les vocals (en principi a partir d'un oscil·lograma, actualment també d'un espectrograma) i una vegada obtinguts els paràmetres acústics, les frases se sintetitzen a partir de les característiques prosòdiques de durada, intensitat i entonació i se n'elimina el contingut lexicosemàntic. Els programes també permeten generar arxius de dades i de sons a partir de les mitjanes de totes les repeticions de cada frase. Finalment, una mostra representativa dels resul-

tats s'envia al Centre de Dialectologie de la Université Stendhal Grenoble 3⁸ perquè sigui incorporada a l'entorn web general. Aquest entorn es veu completat amb altres resultats que es troben en webs més concrets, com ara el del Laboratori de Fonètica de la Universitat de Barcelona.⁹

1.2.2.5 Un inconvenient derivat de la metodologia AMPER

De tots és sabut que l'elaboració d'un atlas lingüístic és una feina costosa i molt llarga. La proposta multimèdia d'AMPER preveu obtenir un gran atlas en un temps relativament breu. Això no obstant, hi ha un cost que els investigadors han assumit des del principi del projecte: l'observació i anàlisi de pocs informants en comparació amb la tendència dels treballs centrats en la fonètica, la sociofonètica o la dialectologia. Tot i això, el volum de dades que es maneja per a cada punt d'enquesta és ingent (vegeu-ne una explicació més detallada a Fernández Planas & Martínez Celdrán 2007).

1.2.3 AMPER-CAT

Per a cada domini lingüístic, els investigadors decideixen quins són els punts geogràfics que han de ser explorats prosòdicament a partir de les caracteritzacions dialectals i dels estudis que cada territori té de la prosòdia. En el cas del català, els punts concrets que es preveu analitzar són els següents: Barcelona, Tarragona, Lleida, Tortosa, Girona, l'Alguer (Sardenya), Palma de Mallorca, Maó (Menorca), Andorra la Vella, València, Castelló de la Plana, Novelda (Alacant), Sant Antoni (Eivissa), Perpinyà. El grup de treball AMPERCAT també preveu estudiar, dins del domini lingüístic català, la prosòdia del castellà de Barcelona, Lleida, Tortosa, Palma de Mallorca, València i Novelda (Alacant), a més del castellà de Bullas (Múrcia) i de Caravaca de la Cruz (Múrcia). Aquest doble estudi de la prosòdia en algunes zones permet observar els efectes del bilingüisme sobre els elements suprasegmentals de la llengua (van Oosterzee 2005; Romera *et alii* 2007, 2008).

En aquest marc geogràfic, els treballs d'AMPERCAT derivats de les anàlisis realitzades han focalitzat l'atenció en diferents aspectes fonètics i fonològics de di-

8. <<http://w3.u-grenoble3.fr/dialecto/AMPER/AMPER/amper.htm>>.

9. <http://www.ub.edu/labfon/amper/cast/index_ampercat.html>.

verses zones: s'han descrit les modalitats oracionals d'una ciutat (vegeu, per exemple, Fernández Planas *et alii* 2007b), també s'ha explicat detalladament una modalitat oracional d'una zona (com a Szmids *et alii* 2008), s'han comparat modalitats oracionals de dos punts analitzats (com a Fernández Planas *et alii* 2004), o bé s'ha comparat la prosòdia de diferents dialectes (vegeu Martínez Celdrán *et alii* 2005b); la prosòdia des del punt de vista perceptiu ha estat objecte d'estudi de molts treballs: un exemple és la comparació perceptiva de la prosòdia en diferents llengües (vegeu Martínez Celdrán *et alii* 2006). L'estudi de la interferència prosòdica de diferents varietats lingüístiques en un territori també ha estat tractada en alguns articles (com el de Romera *et alii* 2008), així com la interferència prosòdica en la percepció dels parlants d'una zona (vegeu Van Oosterzee 2005). Les presentacions de caràcter general (Fernández Planas 2009) i les explicacions metodològiques (Fernández Planas & Martínez Celdrán 2007) també formen part dels treballs en aquest marc, així com les anàlisis prosòdiques més fonològiques de diferents territoris, com les que trobem a Martínez Celdrán i altres (2003) sobre el model AM.¹⁰

De manera més concreta, i pel que fa a l'anàlisi fonològica, les dades d'AMPERCAT s'estudien des de la teoria mètrica autosegmental (Pierrehumbert 1980; Ladd 1996; Hualde 2003) amb les formulacions recents per al català de l'etiquetatge CAT-ToBI (Prieto *et alii* 2009) i es parteix d'un etiquetatge automàtic (Martínez Celdrán i Fernández Planas 2003) amb el paquet PASW Statistics 17 segons la consideració del llindar psicoacústic¹¹ d'un semitò i mig (Pàmies *et alii* 2002). Després de calcular els valors melòdics en semitons (mesura que estandarditza els valors freqüencials en Hz i permet comparacions entre diferents emissions i diferents parlants, que tenen diferents tessitures), aquest llindar s'obté, en primer lloc, entre els tons adjacents que conformen les síl·labes tòniques i les seves àtones anterior i posterior; i, en segon lloc, tornant a considerar simultàniament el mateix llindar i les estructures superficials resultants tant de l'accent lèxic observat com les dels accents lèxics adjacents, la qual cosa permet, per exemple, establir els casos de desaccentuacions.

L'objectiu d'aquest treball consisteix a exposar de manera global l'estat de la qüestió en la recerca a AMPERCAT a partir dels resultats obtinguts de l'anàlisi

10. Vegeu aquests treballs a <http://www.ub.edu/labfon/amper/cast/ampercat_publicaciones.html>.

11. Mínima diferència significativament perceptible en la parla.

acústica de diferents corbes melòdiques corresponents a diferents dialectes del català i d'observar-los des de la teoria mètrica autosegmental.

2. DADES METODOLÒGIQUES

En aquest article presentem dades de nou punts d'enquesta. D'una banda Barcelona, Girona, Maó i l'Alguer i, de l'altra, Lleida, Tortosa, València, Castelló de la Plana i Novelda (Alacant). En cada punt d'enquesta les dades corresponen a una informant femenina catalanoparlant d'entre 25 i 55 anys que podem considerar representativa o paradigmàtica de la prosòdia d'aquest punt geogràfic. Cap de les informadores no té estudis superiors i totes són filles de catalanoparlants que parlen la varietat de la zona objecte d'estudi.

El corpus considerat està format per 126 frases per informant a València, Castelló i Novelda (que resulten d'obtenir la mitjana de les tres repeticions de cada frase, és a dir, de les 378 oracions de què consta el corpus). La meitat d'oracions analitzades corresponen a una entonació declarativa i l'altra meitat, a una d'interrogativa absoluta sense *que*. A la resta de punts d'enquesta, les frases (obtingudes pel mateix procediment) són 189 per informant perquè, a més a més de les modalitats declarativa i interrogativa, s'hi afegeixen les interrogatives encapçalades per la conjunció *que* que, de fet, considerem una nova modalitat. D'aquesta manera el corpus total està integrat per 1512 frases (mitjanes de 4536), de les quals expliquem els aspectes més rellevants que afecten les melodies.

Tot i que la recerca d'AMPER-CAT tracta els tres paràmetres prosòdics esmentats (entonació, durada i intensitat), en aquest treball ens centrem només en el primer, la freqüència fonamental, que ha resultat ser el paràmetre més productiu. Com s'ha explicat en el procediment d'anàlisi general del projecte, la freqüència fonamental s'estudia a partir de les vocals de cada frase. D'aquestes vocals es consideren tres valors freqüencials, valors que, relativitzats com a semitons, permeten calcular els llindars perceptius entre tons adjacents en cada accent lèxic i, posteriorment, entre accents successius. Sobre aquestes dades, en el paquet estadístic PASW 17 hem aplicat les fórmules pertinents (Martínez Celdrán & Fernández Planas 2003; Roseano, Fernández Planas i Martínez Celdrán, en preparació) que estableixen automàticament l'etiquetatge entonatiu. Per a l'etiquetatge es consideren les dades en semitons, la posició de l'accent tonal i/o

lèxic en l'oració i l'estructura de les dades quantitatives que proporciona el programa d'anàlisi utilitzat en l'entorn Matlab. En alguns casos hem dut a terme comparacions estadístiques amb la prova no paramètrica de Kolmogorov-Smirnov per esbrinar si hi ha diferències significatives d'etiquetatge entre dos punts d'enquesta diferents, és a dir, per avaluar la bondat d'ajustament de dues distribucions de probabilitat entre si.

3. RESULTATS

En aquest apartat presentem, en primer lloc, una descripció de les entonacions analitzades a cada punt en les tres (o dues) modalitats oracionals que estudiem. Les figures corresponen totes a la mateixa frase per facilitar la comparació entre modalitats i llocs d'estudi: «el copista no porta la caputxa», «el copista no porta la caputxa?» i «que no porta la caputxa, el copista?»¹² (amb les adaptacions fonètiques i lèxiques corresponents en alguns punts d'enquesta). En segon lloc, en cada modalitat establím l'etiquetatge majoritari trobat en cada posició oracional partint de la teoria AM.

3.1 DECLARATIVES

A Barcelona les oracions declaratives comencen lleugerament per davall del to mitjà de la informant i la corba melòdica ascendeix fins a arribar a la posició posttònica del subjecte en el cas de paraules planes com *copista*, a la posició tònica en paraules agudes, o post-posttònica en les esdrúixoles. Posteriorment, des d'aquest pic tonal es produeix una cadència descendent fins arribar al final de la frase. En les oracions que tenen un tonema amb un mot agut, el descens és més pronunciat que en els que el tenen pla o esdrúixol (vegeu Martínez Celdrán *et alii* 2005b i 2005c). En el mateix bloc dialectal, les oracions declaratives a Girona s'inicien en un to mitjà que ascendeix fins arribar a la posició posttònica del subjecte. A partir d'aquí, com a Barcelona, hi ha una davallada brusca de la corba que es manté en tot el segon accent

12. Cal recordar que la coma és només ortogràfica, no necessàriament ha de correspondre a una pausa i, de fet, les informants sempre han emès les oracions amb elisió en aquest punt.

tonal (*no porta*) i presenta també un tonema descendent (Fernández Planas *et alii* 2007c). Vegeu la figura 1.

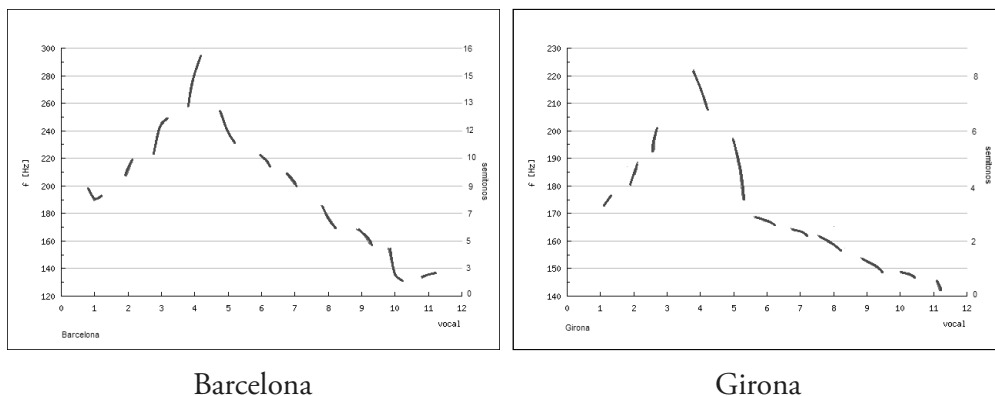

Figura 1. Declaratives de Barcelona i Girona (cada ratlla correspon a una vocal)¹³

Les frases declaratives de la informant de Maó també comencen en una tessitura mitjana i presenten dos pics tonals importants, el primer, el més prominent, a la posició posttònica del subjecte i un segon a la posició posttònica del verb, al segon accent tonal (aquesta és la principal diferència respecte a Girona i a Barcelona); a partir d'aquest segon pic s'inicia un descens tonal de la corba fins arribar al final de la frase. La melodia de les oracions declaratives de l'Alguer comença en un to baix, que ascendeix fins arribar a la tònica del subjecte; des d'aquesta síl·laba s'inicia un descens tonal fins a la síl·laba tònica del verb, on hi ha un pic i, a partir d'aquí, la corba torna a davallar fins al tonema¹⁴; en aquest cas, el tonema comença amb un pic tonal i acaba amb un to més greu (Martínez Celdrán *et alii* 2008). Vegeu la figura 2.

13. Aquest aclariment és aplicable a totes les figures.

14. És a dir, el nucli de la frase, des de la darrera tònica de la frase fins al final de la corba melòdica.

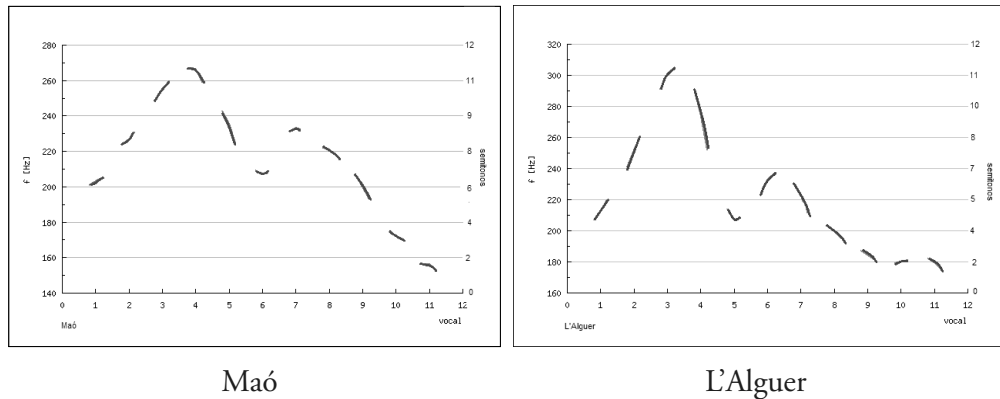

Figura 2. Declaratives de Maó i l'Alguer

En les entonacions del bloc dialectal occidental podem destacar que les declaratives de Lleida s'inicien en un to mitjà per a la informant que ascendeix també fins a la posttònica del primer accent tonal (tònica quan les paraules són agudes). A continuació, es dibuixa una davallada de la corba fins arribar al final de la frase, amb una petita inflexió a la vocal tònica del segon accent tonal (*no porta*) que segueix la declinació de la frase i no passa el llindar psicoacústic establert. Les frases acaben en un to baix respecte de l'inicial, sense diferències significatives segons el mot final (Martínez Celdrán *et alii* 2005b). A Tortosa aquestes frases declaratives comencen en un to baix que ascendeix fins arribar a la posttònica del primer accent tonal (tònica en el cas de les paraules agudes, com hem vist en altres punts d'enquesta) des d'on s'observa una davallada de la corba, amb el punt més baix a la síl·laba tònica del segon accent tonal (*no porta*) i un altre cop un pic tonal a la síl·laba posttònica; entre el segon i el tercer accent tonal s'inicia un descens progressiu del to fins arribar al final (Martínez Celdrán *et alii* 2005b). Vegeu la figura 3

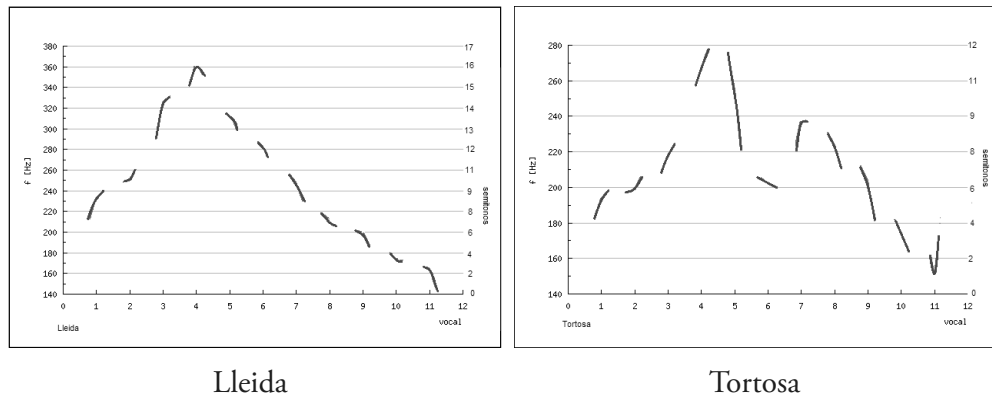

Figura 3. Declaratives corresponents a Lleida i Tortosa

Les declaratives de Castelló de la Plana s'inicien en un to baix i presenten dos pics tonals: un a la posttònica del primer accent tonal, el més pronunciat, i un altre a la posttònica del segon accent tonal; després del segon pic, la davallada és progressiva fins arribar al final de la frase, que acaba amb un to greu. Les declaratives de València s'inicien en un to mitjà, que també ascendeix fins a la síl·laba posttònica del primer accent tonal; posteriorment hi ha una davallada i un nou pic no tan elevat, que correspon a la posttònica del segon accent tonal i, a continuació, un descens progressiu de la corba fins arribar a un to final molt baix. Les declaratives de l'alacantí es caracteritzen per començar en una tessitura mitjana i, sobretot, per tenir dos pics tonals a la síl·laba posttònica del primer i segon accent tonals; després del segon pic (en general, menor que el primer), s'observa una davallada progressiva de la corba fins que la frase acaba amb un to greu (Martínez Celdrán & Fernández Planas, inèdit). Vegeu la figura 4.

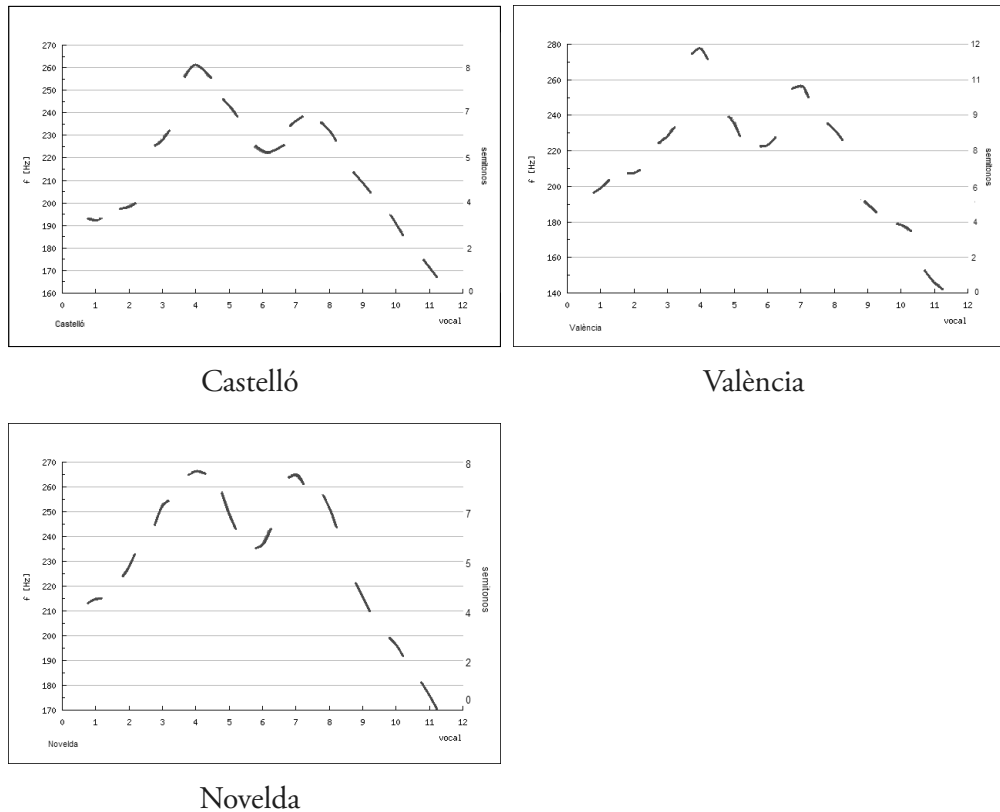
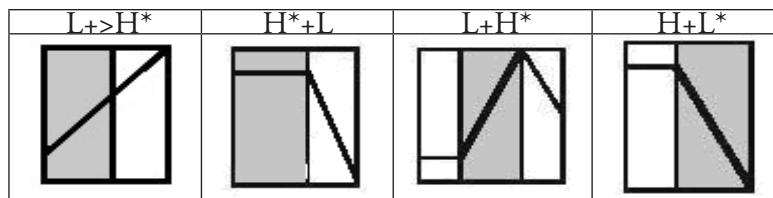

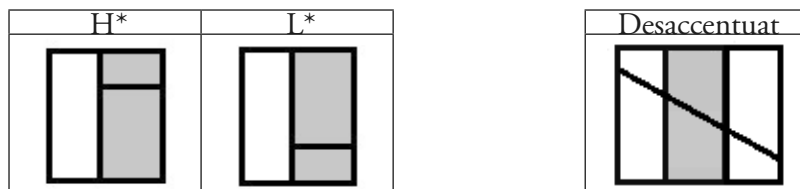
Figura 4. Declaratives corresponents a Castelló, València i Novelda (Alacant)

A grans trets, les descripcions de les melodies no varien gaire; en alguns casos, s'observen diferències en l'inici de les corbes, que estan relacionades amb el to mitjà de la informant. En general, després de l'inici, el subjecte té un primer pic en la post-tònica, tot i que s'observen els pics a les tòniques a Maó, l'Alguer i Novelda. A Tortosa, Maó i València es detecta un pic al verb que culmina en la posttònica, mentre que a l'Alguer culmina en la tònica i en els altres punts d'enquesta els verbs estan majoritàriament desaccentuats. De manera recurrent, les melodies declaratives de totes les zones analitzades presenten un tonema descendent, sense gaires diferències segons el tipus de mot amb què acabi la frase, per bé que la tendència del to sol ser de més a menys greu segons si les paraules són agudes, planes o esdrúixoles.

Les taules 1 i 2 reflecteixen els esquemes dels accents tonals que integraran les estructures tonals de les oracions analitzades (inspirats en Prieto *et alii* 2009), on la part ombrejada indica la posició de la síl·laba tònica. L'estructura desaccentuada es dóna, generalment, quan hi ha un pic en la posttònica del primer accent tonal i quan en la pretònica de l'accent següent hi ha un descens tonal que continua en la tònica i segueix en la posttònica (com es veu en la taula 1); en algun cas també podem trobar la desaccentuació en sentit contrari (especialment quan és el nucli del subjecte el que està desaccentuat, ja que el pic es desplaça al final del seu complement).¹⁵

Taula 1. Accents bitonals

Taula 2. Accents monotonals i esquema de desaccentuació

La taula 3 il·lustra les estructures percentualment majoritàries trobades en aquesta modalitat per a cada component de la frase en oracions sense cap expansió lexicosintàctica.

15. Com és sabut, en el marc de la teoria AM, L indica un to baix (de l'anglès *Low*) i H, un to alt (de l'anglès *High*). L'asterisc indica la posició de la síl·laba tònica lèxicament, i el símbol + assenyalava els dos components d'un accent bitonal. L'estructura L+>H*, segons Prieto i altres (2009), fa referència a un accent tonal que presenta el pic accentual a la síl·laba lèxica posttònica però l'ascens de la qual comença a la síl·laba tònica anterior. A banda d'això, en el nostre estudi la diferència entre totes dues síl·labes supera el llindar psicoacústic.

	Subjecte	Verb	Objecte
Barcelona	L+>H* (67%)	DESACC (100%)	L* (33 %) H+L* (33%)
Girona	L+>H* (89%)	DESACC (89%)	L* (56%)
Maó	L+H* (56%)	L+>H* (89%)	H*+L (67%)
L'Alguer	L+H* ¹⁶ (33%) H+L* (33%)	L+H* (56%)	L* (56%)
Lleida	L+>H* (67%)	DESACC (100%)	H*+L (44%)
Tortosa	L+>H* (78%)	L+>H* (89%)	H*+L (56%)
Castelló de la Plana	L+>H* (78%)	DESACC (78%)	H*+L (56%)
València	L+>H* (100%)	L+>H* (56%)	H*+L (67%)
Novelda (Alacant)	L+H* (100%)	DESACC (56%)	H*+L (67%)

Taula 3. Estructures majoritàries en frases declaratives de tres accents lèxics

El fet que les frases presentin expansió de subjecte o d'objecte no fa variar gaire aquests esquemes tret del fet que, per als subjectes, els pics solen aparèixer al nucli del component, i l'expansió té tendència a aparèixer desaccentuada, tendència que s'accentua en zones més meridionals o més perifèriques. Per als objectes, el pic sol situar-se al final del component i els nuclis estan desaccentuats, tret del cas de Tortosa. Vegeu, a les taules 4 i 5, els etiquetatges generals per als subjectes amb expansió i per als objectes amb expansió en aquesta modalitat declarativa.

16. Prieto *et alii* (2009: 295) indiquen que en alguerès l'estructura seria tritonal L+H*+L, ja que fonèticament el to és ascendent i descendent en la mateixa síl·laba tònica. Aquestes autores consideren que, en l'estructura L+H*, el descens s'alinea amb la síl·laba posttònica des d'un punt de vista fonètic. Nosaltres hem considerat que, com que aquestes estructures són únicament variants fonètiques, es resumeixen totes dues en l'estructura fonològica L+H*.

MODALITAT DECLARATIVA		
	Nucli del Subjecte (S1)	Expansió del subjecte (EXP1)
Barcelona	L+H* (55,6 %)	L+>H* (48,1 %) DESACC (40,7 %)
Girona	L+H* (63 %)	DESACC (48,1 %) L+>H* (40,7 %)
Maó	L+H* (70,4 %)	DESACC (48,1 %)
L'Alguer	H*+L (48,1 %)	DESACC (48,1 %)
Lleida	L+H* (66,6 %)	L+>H* (40,7 %) DESACC (37 %)
Tortosa	L+H* (66,7 %)	L+>H* (40,7 %) DESACC (37 %)
Castelló de la Plana	L+>H* (74,1 %)	DESACC (77,8 %)
València	L+H* (51,9 %) L+>H* (48,1 %)	DESACC (74,1 %)
Novelda (Alacant)	L+H* (51,9 %) L+>H* (48,1 %)	DESACC (59,3 %)

Taula 4. Estructures majoritàries dels subjectes que presenten expansió en les frases declaratives

MODALITAT DECLARATIVA		
	Nucli de l'Objecte (S3)	Expansió de l'objecte (EXP3)
Barcelona	DESACC (80,8 %)	H*+L (65,4 %)
Girona	DESACC (69,2 %)	L* (34,6 %)
Maó	DESACC (73,1 %)	H*+L (61,5 %)
L'Alguer	DESACC (56,5 %)	H*+L (52,2 %)
Lleida	DESACC (88,5 %)	H*+L (57,5 %)
Tortosa	L+>H* (61,5 %)	H*+L (42,3 %)
Castelló de la Plana	DESACC (92,3 %)	H*+L (46,2 %)
València	DESACC (80,8 %)	H*+L (57,7 %)
Novelda (Alacant)	DESACC (69,2 %)	H*+L (65,4 %)

Taula 5. Estructures majoritàries dels objectes que presenten expansió en les frases declaratives

Es desprèn de les taules 4 i 5 que la presència d'expansió tant en el subjecte (accent inicial de la frase) com en l'objecte (accent final de frase) no contribueix a la distinció geoprosòdica pretesa en aquesta modalitat.

3.2 INTERROGATIVES SENSE QUE

Les interrogatives sense *que* de Barcelona presenten dues inflexions tonals ascendents de la corba entonativa: una després del subjecte i una altra, normalment més prominent, al final de la frase. Les oracions s'inicien en un to mitjà que ascendeix fins al primer pic tonal descrit i acaben amb un to alt. No s'observen diferències notables als tonemes pel fet de tenir-hi paraules agudes, planes o esdrúixoles (Martínez Celdrán *et alii* 2005b). A Girona el patró és similar al de Barcelona i, en el subjecte, quan presenta expansió, s'observen dos models tonals: un amb desaccentuació del nucli i un altre amb dos pics, el primer dels quals no tan prominent com el segon; el tonema assoleix valors més aguts si el darrer accent lèxic és esdrúixol i, més greu, si és agut. Vegeu la figura 5.

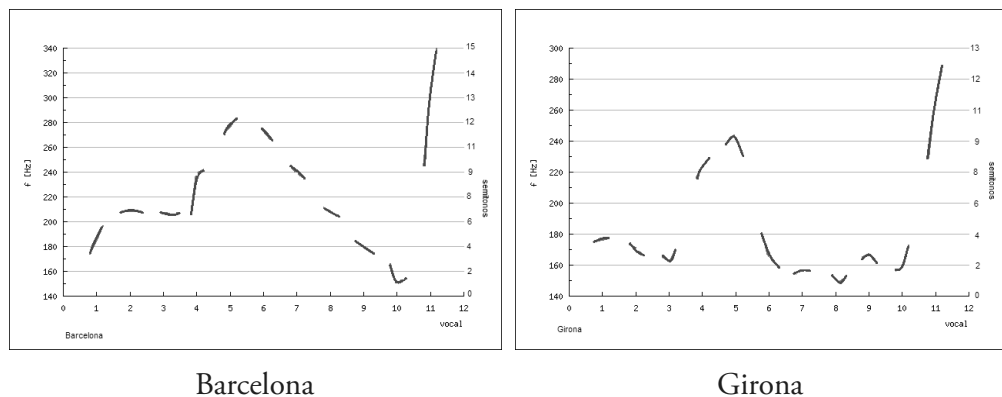

Figura 5. Interrogatives sense *que* corresponents a Barcelona i Girona

A Maó la diferència més destacada respecte dels altres indrets es troba quan el subjecte presenta expansió perquè, en aquest cas, el segon pic del subjecte, si no està desaccentuat, és menys prominent que el primer, que correspon al nucli. En alguerès

l'inici d'aquestes frases és sistemàticament alt: 4 o 5 semitons per damunt de la mitjana de la informant; s'hi observa una caiguda tonal destacada al primer accent tonal, que se situa per sota de la línia mitjana de la parlant; el segon accent sol coincidir amb un ascens tonal; finalment, el tonema sol ser baix i sostingut en aquest nivell, excepte en el cas de les oracions que acaben en paraules agudes, que presenten una davallada tonal a la tònica sense que es mantingui el to, ja que no hi ha posttòniques (Martínez Celdrán *et alii* 2008). Vegeu la figura 6.

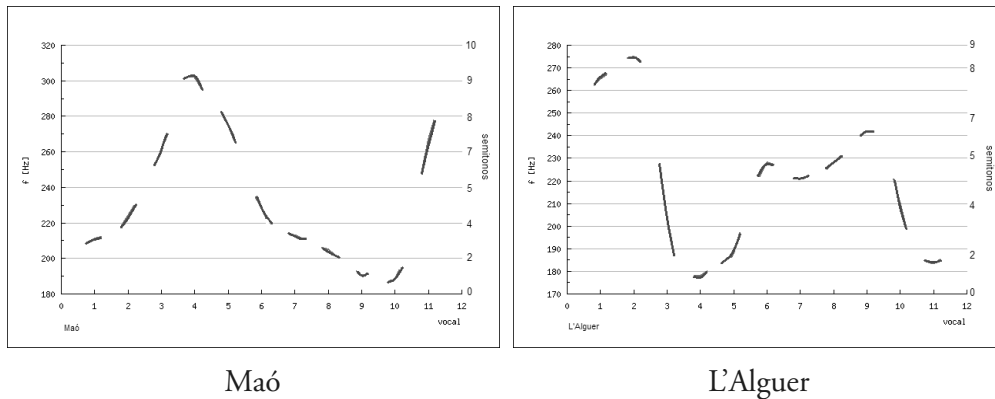

Figura 6. Interrogatives sense *que* corresponents a Maó i l'Alguer

Les oracions interrogatives sense *que* de Lleida s'inicien en un to mitjà i presenten tres pics tonals destacats, que corresponen a cada constituent sintàctic de l'oració; cada pic sol correspondre amb les síl·labes posttòniques de cada accent tonal (cal tenir en compte que quan les paraules són agudes s'observen algunes diferències respecte d'aquest patró; vegeu Fernández Planas *et alii* 2006b); l'últim accent tonal presenta un ascens molt pronunciat i s'hi observen diferències segons si el tonema conté mots aguts, plans o esdrúixols: si hi ha mots aguts, l'ascens tonal s'inicia a partir de la pretònica del tercer grup tonal; si n'hi ha de plans o esdrúixols, a partir de la tònica; a més a més, la corba té el valor tonal més greu quan la paraula final és aguda i el més agut quan es esdrúixola (Fernández Planas *et alii* 2007b). A Tortosa aquestes oracions comencen amb un to més aviat baix; aquest to ascendeix notablement fins a la posttònica del primer accent tonal en cas d'haver-hi paraules planes o esdrúixoles i fins a la tònica en cas que els mots siguin aguts (Fernández Planas *et alii* 2006b); seguidament, la corba

tonal davalla fins arribar a la síl·laba immediatament anterior al tonema; el tonema, ascendent, presenta diferències segons la naturalesa de la paraula final: en mots plans i esdrúixols augmenta uns 14 semitons i en aguts, 10 (vegeu Fernández Planas *et alii* 2006b). Vegeu la figura 7.

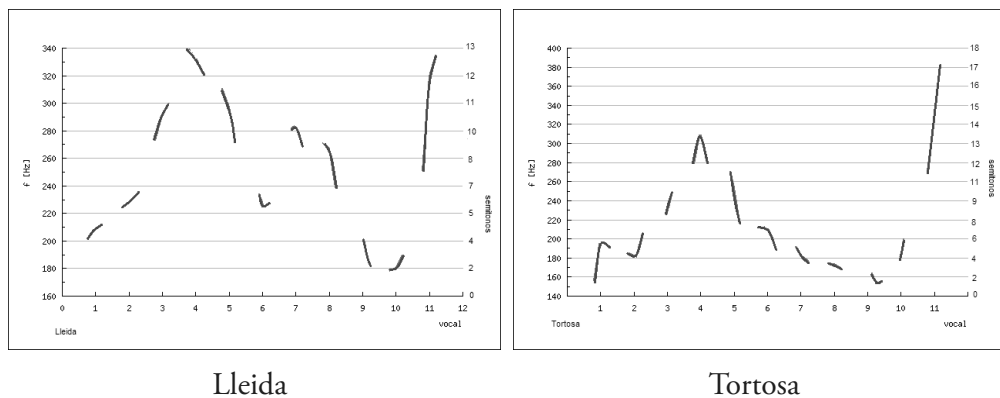

Figura 7. Interrogatives sense *que* corresponents a Lleida i Tortosa

A Castelló la melodia s'inicia en un to mitjà de la informant i hi ha un primer pic al nucli del subjecte, un segon pic al final del subjecte si aquest component presenta expansió i l'expansió no ocasiona un xoc accentual (llavors el nucli està desaccentuat); després s'observa una davallada progressiva que fa desaccentuar el verb i el nucli del predicat, en cas que aquest presenti expansió; els pics solen aparèixer desplaçats cap a la dreta de la tònica i la frase acaba amb un tonema ascendent que és el nucli del predicat o bé la mateixa expansió; en la majoria de les frases el darrer pic és superior a l'inicial, especialment quan la frase acaba en mot pla o esdrúixol; els valors tonals finals de les frases augmenten en la progressió següent: agudes (únic final que presenta el pic a la tònica), planes i esdrúixoles. A València, on la melodia també s'inicia en un to mitjà de la informant, el pic més alt de les frases es troba invariablement en el subjecte, desplaçat a la posttònica en el cas dels mots aguts i plans, i, en els esdrúixols, a la síl·laba següent a la posttònica; després d'aquest pic situat al subjecte comença un descens progressiu fins a la darrera tònica des d'on comença un ascens final, en general, molt pronunciat quan les frases no tenen expansió i acaben en mot pla o esdrúixol; en cas que el subjecte presenti una expansió, la melodia de la frase sol mostrar dos pics en

aquest component, el segon dels quals sol ser més prominent que el primer i presenta postrealització respecte de la síl·laba tònica. Finalment, a Novelda, la melodia comença en un to mitjà de la informant i hi trobem un pic inicial al subjecte, que està desplaçat a la posttònica o post-posttònica segons l'accent del mot; també s'observen dos pics quan el subjecte té expansió i no hi ha xoc accentual; després hi ha una davallada progressiva de la corba fins a la darrera tònica de la frase i, a partir d'aquí, un ascens que marcarà un tonema ascendent però que, a diferència de València o Castelló, no assoleix ni de bon tros els valors del pic inicial. Vegeu la figura 8.

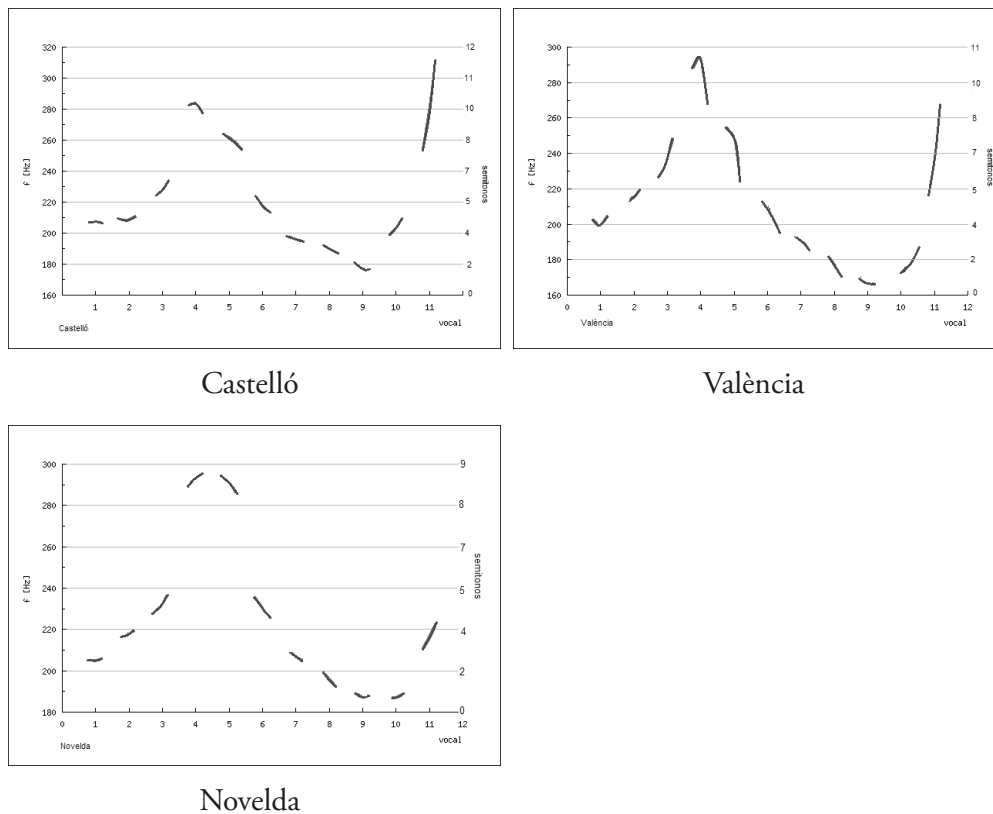

Figura 8. Interrogatives sense *que* corresponents a Castelló, València i Novelda (Alacant)

Paral·lelament a l'exposició feta en la modalitat declarativa, la taula 6 presenta els percentatges i les estructures majoritàries trobades en la modalitat interrogativa sense *que* i sense expansió lexicosintàctica per a cada component de la frase (els esquemes parteixen de Prieto *et alii* 2009).

	Subjecte (S1)	Verb (S2)	Objecte (S3)
Barcelona	L+>H* (78%)	DESACC (56 %)	L+>H* (67 %)
Girona	L+>H* (100%)	DESACC (78%)	L+>H* (67%)
Maó	L+H* (78%)	DESACC (100%)	L+>H* (67%)
L'Alguer	H*+L (56%)	DESACC (78%)	L* (44%) H*+L (44%)
Lleida	L+>H* (78%)	L+>H* (56%)	L+>H* (67%)
Tortosa	L+>H* (100%)	DESACC (100%)	L+>H* (67%)
Castelló de la Plana	L+>H* (100%)	DESACC (100%)	L+>H* (67%)
València	L+>H* (89%)	DESACC (100%)	L+>H* (67%)
Novelda (Alacant)	L+>H* (100%)	DESACC (100%)	L+>H* (67%)

Taula 6. Estructures majoritàries en frases interrogatives sense *que* de tres accents lèxics

La inclusió d'expansió en el subjecte o en l'objecte no permet, com en els apartats previs, constituir un element de distinció geoprosòdica. Vegem-ho a les taules 7 i 8.

MODALITAT INTERROGATIVA SENSE <i>QUE</i>		
	Nucli del Subjecte (S1)	Expansió del subjecte (EXP1)
Barcelona	L+>H* (42,3 %)	L+>H* (57,5 %) DESACC (23,1 %)
Girona	L+H* (70,4 %)	L+>H* (48,1 %) DESACC (44,4 %)
Maó	L+H* (81,5 %)	DESACC (92,6 %)
L'Alguer	L+H* (40,7 %)	DESACC (74,1 %)
Lleida	L+H* (55,6 %)	L+>H* (44,4 %)

Tortosa	L+>H* (74,1 %)	L+>H* (55,6 %)
Castelló de la Plana	L+>H* (80,8 %)	DESACC (57,7 %)
València	L+>H* (92,6 %)	DESACC (66,7 %)
Novelda (Alacant)	L+>H* (92,6 %)	DESACC (51,9 %)

Taula 7. Estructures majoritàries dels subjectes que presenten expansió en les frases interrogatives sense *que*

MODALITAT INTERROGATIVA SENSE <i>QUE</i>		
	Nucli de l'Objecte (S3)	Expansió de l'objecte (EXP3)
Barcelona	DESACC (100 %)	L+>H* (66,7 %)
Girona	DESACC (81,5 %)	L+>H* (66,7 %)
Maó	DESACC (100%)	L+>H* (66,7 %)
L'Alguer	DESACC (91,7 %)	L* (41,7 %)
Lleida	DESACC (74,1 %)	L+>H* (66,7 %)
Tortosa	DESACC (92,6 %)	L+>H* (66,7 %)
Castelló de la Plana	DESACC (92,6 %)	L+>H* (66,7 %)
València	DESACC (100 %)	L+>H* (66,7 %)
Novelda (Alacant)	DESACC (100%)	L+>H* (66,7 %)

Taula 8. Estructures majoritàries dels objectes que presenten expansió en les frases interrogatives sense *que*

3.3 INTERROGATIVES AMB *QUE*

A Barcelona aquest tipus de frases comencen en una tessitura alta per a la parlant, que es manté alta i aproximadament estable fins a la darrera tònica de l'objecte des d'on cau uns 8 semitons; es manté més o menys en aquesta nova tessitura fins a la darrera tònica del subjecte explícit i després inicia una lleu davallada final; en el tonema no s'observen diferències destacables entre les frases acabades en mots aguts, plans o esdrúixols (Fernández Planas *et alii* 2004; Martínez Celadrán *et alii* 2005b i 2005c).

A Girona el valor inicial d'aquestes frases està lleugerament per sobre del nivell mitjà de la informant i a la primera síl·laba comença una davallada de la corba que afecta tot el primer accent tonal (*que no porta*) i que continua fins a la pretònica del segon accent tonal; a partir d'aquí comença un ascens important d'uns 9 semitons que culmina en un pic a la posttònica de *caputxa*;¹⁷ a continuació hi ha una caiguda important de l'Fo fins a la tònica del subjecte i un repunt tonal fins a assolir el valor més agut de la frase; hi ha diferències destacables d'alçada tonal segons el tipus de mot final de la frase: a les paraules finals agudes l'ascens és de 3,8 semitons i a les paraules esdrúixoles, de 8,7 semitons (Fernández Planas *et alii* 2007c); en qualsevol cas les diferències són significatives perquè superen el llindar perceptiu establert en 1,5 semitons (Pàmies *et alii* 2002).¹⁸ Vegeu la figura 9.

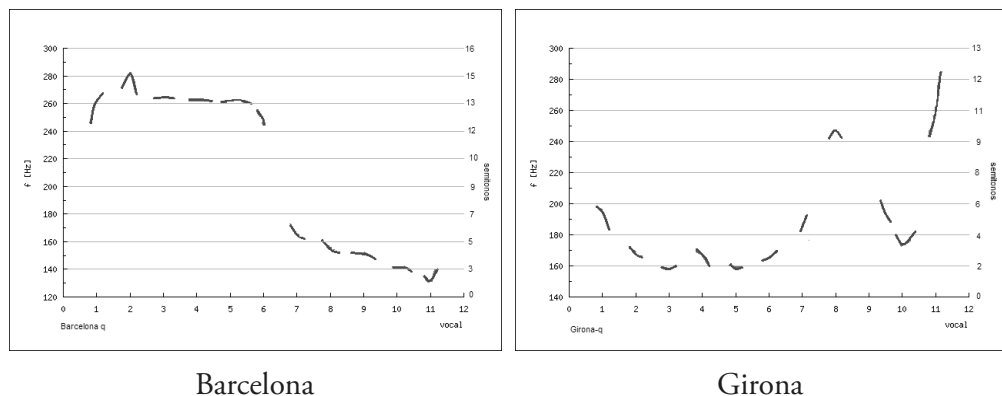

Figura 9. Interrogatives amb *que* corresponents a Barcelona i Girona

La informant de Maó comença la seqüència en un to alt, uns 4,5 semitons, i manté l'alçada tonal en la síl·laba següent però no en la tercera síl·laba, a partir de la

17. A partir de les dades obtingudes a Fernández Planas *et alii* (2007c), podem confirmar que aquest ascens tonal indica una separació clara entre el predicat i el subjecte dislocat al final de la frase.

18. La melodia que representem de Girona correspon al patró majoritari, amb un tonema ascendent, tot i això, a les nostres dades trobem, contràriament al que assenyala Prieto (2001), un patró descendent amb sentit neutre. Aquest patró no es distingeix gaire del patró que caracteritza el barceloní, tret pel fet de mostrar un menor rang tonal.

qual s'observa un descens progressiu i sostingut de la corba fins al tonema de la frase, que es troba a menys de 3 semitons de la mitjana de la informant. El tonema ascendent no arriba al valor tonal inicial però es queda a gairebé 4 semitons per sobre de la mitjana. La melodia de l'Alguer comença uns 5 semitons per sobre de la mitjana tonal de la informant, cau bruscament uns 8 semitons a la primera tònica (*porta*) i inicia un ascens progressiu fins a la pretònica del subjecte dislocat (*copista*), des d'on davalla fins arribar al mateix to greu de la primera tònica (uns 3 semitons per sota de la mitjana) i així es manté fins al final de la frase (Martínez Celdrán *et alii* 2008). Vegeu la figura 10.

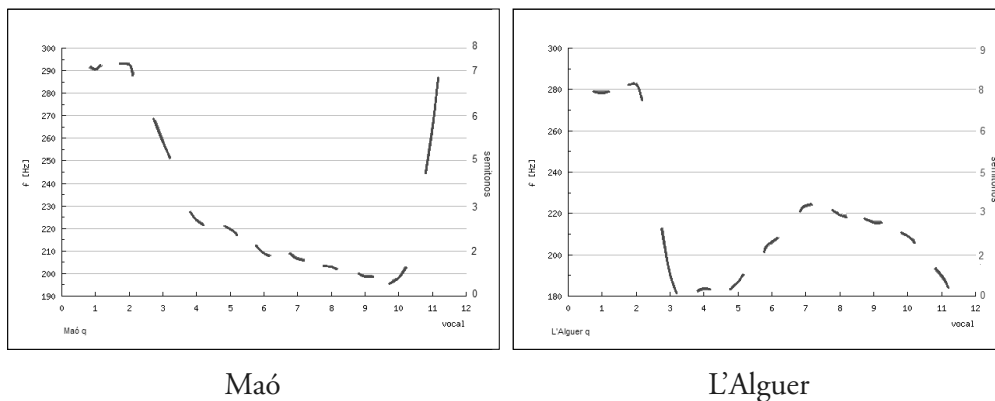

Figura 10. Interrogatives amb *que* corresponents a Maó i l'Alguer

A Lleida les interrogatives encapçalades per la conjunció *que* comencen en un to lleugerament alt; després de la primera síl·laba, la corba puja 1,5 tons i es manté en aquesta tessitura durant tot el primer accent tonal; posteriorment, a la tònica del segon accent tonal (*caputxa*), cau uns 6 semitons i després ascendeix fins arribar a pretònica del tonema, el subjecte explícit (*copista*); a partir d'aquí, la corba torna a davallar i ara la darrera tònica exhibeix el valor més greu de la frase, uns 6 semitons per sota del valor mitjà. Finalment la posttònica és ascendent i se situa, aproximadament, en el mateix valor tonal de l'inici; a les frases acabades en mots esdrúixols el valor assolit al final és el més agut i a les frases acabades en mot agut, el més greu (vegeu Carrera Sabaté *et alii* 2004; Fernández Planas *et alii* 2006a, 2006b, 2007b; Martínez Celdrán *et alii* 2005a, 2005b; van Oosterzee *et alii* 2007). A Tortosa, les frases s'inicien en un to elevat i aquest to ascendeix uns 3 semitons més en la síl·laba pretònica del primer

accent tonal (*no*). Des d'aquesta posició de la frase, la corba tonal comença a davallar fins arribar a la darrera pretònica de l'enunciat (*copista*), que resulta ser el to més greu de la frase, amb uns 4,5 tons per sota de la mitjana; cal tenir en compte que a la tònica de l'objecte directe (*caputxa*) hi ha un lleuger ascens tonal; el tonema experimenta un ascens tonal important i acaba amb un to més elevat que el de la síl·laba pretònica inicial; el to final del tonema és més baix si les frases acaben en mots aguts, una mica més alt si acaben en plans i encara més alt si acaben en esdrúixols (Fernández Planas *et alii* 2006b). Vegeu la figura 11.

Aquesta modalitat interrogativa no s'ha enregistrat als punts d'enquesta del País Valencià perquè no s'hi utilitza.

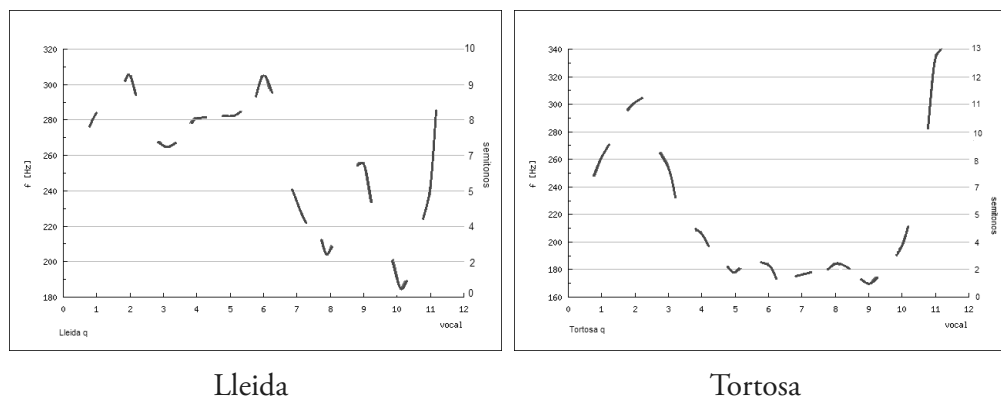

Figura 11. Interrogatives amb *que* corresponents a Lleida i Tortosa

A la taula 9 apareixen els percentatges i les estructures majoritàries trobades en la modalitat interrogativa amb *que* i sense expansió lexicosintàctica per a cada component de la frase.

	Verb (S1)	Objecte (S2)	Subjecte (S3)
Barcelona	L+H* (56 %)	DESACC (100%)	L* (33 %)
Girona	L+H* (78%)	DESACC (56%)	L+>H* (56%)
Maó	H*+L (100%)	DESACC (100%)	L+>H* (67%)
L'Alguer	H+L* (89%)	DESACC (78%)	H*+L (44%)

Lleida	L+H* (44%) H+L* (44%)	DESACC (67%)	L+>H* (67%)
Tortosa	H*+L (67%)	DESACC (100%)	L+>H* (67%)

Taula 9. Estructures majoritàries de frases interrogatives amb *que* de tres accents lèxics

De la mateixa manera que passava en les modalitats anteriorment descrites, les interrogatives amb *que* tampoc no permeten diferenciar punts d'enquesta a partir de la presència o absència d'expansions al subjecte (en aquest cas, tonema) o a l'objecte (component central de la frase), tal com es veu a les taules 10 i 11.

MODALITAT INTERROGATIVA AMB <i>QUE</i>		
	Nucli de l'Objecte (S2)	Expansió de l'objecte (EXP2)
Barcelona	DESACC (88,9 %)	DESACC (100,0 %)
Girona	DESACC (96,3 %)	DESACC (55,6 %)
Maó	DESACC (96,3 %)	DESACC (88,9 %)
L'Alguer	DESACC (48,1 %) L+H* (48,1 %)	DESACC (85,2 %)
Lleida	DESACC (92,6 %)	DESACC (91,7 %)
Tortosa	DESACC (81,5 %)	DESACC (73,1 %)

Taula 10. Estructures majoritàries dels objectes que presenten expansió a les frases interrogatives amb *que*

MODALITAT INTERROGATIVA AMB <i>QUE</i>		
	Nucli del Subjecte (S3)	Expansió del subjecte (EXP3)
Barcelona	DESACC (85,2 %)	L+H* (29,6 %) H*+L (25,9 %)
Girona	DESACC (92,6 %)	L+>H* (59,3 %)
Maó	DESACC (81,5 %)	L+>H* (70,4 %)
L'Alguer	DESACC (63,0 %)	H*+L (55,6 %)
Lleida	DESACC (96,3 %)	L+>H* (51,9 %)
Tortosa	DESACC (84,6 %)	L+>H* (73,1 %)

Taula 11. Estructures majoritàries dels objectes que presenten expansió a les frases interrogatives amb *que*

Tal com s'observa en les taules 10 i 11, en posició medial de l'oració, el nucli de l'objecte i la seva expansió i també el nucli del subjecte es troben majoritàriament desaccentuats en tots els punts d'enquesta (i, a l'Alguer, el nucli de l'objecte alterna amb una estructura de pic desplaçat cap a la dreta).

4. CONCLUSIÓ

En general, les variants geogràfiques estudiades presenten similituds, com és lògic i esperable, ja que comparem la mateixa llengua; si anéssim més enllà, també trobaríem punts en comú amb d'altres llengües romàniques estudiades des d'AMPER. Una de les similituds importants trobades en català són els pics, tant els que es troben al principi de la frase, al mig (si n'hi ha), com al final, quan el tonema és ascendent. Els pics poden aparèixer a la síl·laba tònica però solen presentar-se posposats a la posttònica o, fins i tot, a la postposttònica en alguns mots accidentalment esdrúixols. A més, independentment del lloc que ocupen en l'oració, assoleixen valors més aguts en la progressió aguts, plans i esdrúixols.

La presència d'expansió en el subjecte en posició inicial de frase fa que es trobin: *a)* dos pics en aquest component, un per a cada accent lèxic, que constitueixen accents tonals diferents (la prominència de l'un o de l'altre depèn de cada punt d'enquesta); *b)* un únic pic situat al final del component, la qual cosa vol dir que el que correspondria al nucli està desaccentuat. Això passa especialment en tots els punts d'enquesta quan trobem un xoc accidental (per ex. *El capità-intrèpid...*; *el capità Sòcrates...*) o bé quan el complement del nucli ha patit desaccentuació. Entre aquestes opcions hi ha tendències diferents entre els punts analitzats. L'expansió de l'objecte en posició final de frase fa que la tendència aclaparadorament majoritària sigui la de desaccentuar el nucli en tota la geografia estudiada. També a tot arreu, quan aquesta expansió de l'objecte apareix al mig de la frase, i en el cas de les interrogatives encapçalades per la conjunció *que*, gairebé sempre tot el component sintàctic està desaccentuat, així com també el nucli del subjecte que el segueix.

A banda d'aquests aspectes, trobem regularitats pel que fa a la variable modalitat. A les declaratives, els tonemes i els tons de juntura són sempre descendents i baixos. La prova de Kolmogorov-Smirnov troba diferències significatives ($p < 0,05$) entre l'etiquetatge dels tonemes de les declaratives de Girona vs. els de Lleida, Barcelona, Maó,

València i Novelda perquè, tal com es veu a la taula 3, Girona presenta majoritàriament l'estructura L*, mentre que els altres punts esmentats presenten, com a majoritària, i per sobre del 55%, l'estructura H*+L. A les interrogatives absolutes sense *que*, en tots els punts d'enquesta tret de l'Alguer, els finals són generalment ascendents i alts. En aquesta posició oracional la prova no paramètrica de Kolmogorov-Smirnov només indica diferències significatives entre l'Alguer i els altres punts d'enquesta ($p > 0,05$). A les interrogatives començades per la conjunció *que* és on trobem més varietat perquè aquestes poden ser tant ascendents com descendents. En general podem dir que al bloc dialectal occidental (representat per Lleida i Tortosa) invariablement el final és ascendent, mentre que al bloc oriental trobem totes dues tendències: a Barcelona invariablement és descendent (i diferent del patró de les declaratives, ja que la melodia es mou en dues tessitures clarament diferenciades i el pas entre una i altra és prou brusca); a Girona el final és majoritàriament ascendent, però no és infreqüent trobar un patró descendent molt similar al de Barcelona (fins i tot en la mateixa informant); a l'Alguer també és principalment descendent i a Maó, ascendent. La prova no paramètrica de Kolmogorov-Smirnov aplicada en aquestes frases assenyalava més casos de diferències significatives en l'etiquetatge que no pas en les modalitats anteriors, tant en el tonema com en l'inici de la frase, on tots els contrastos són significatius, tret de Barcelona-Girona, Barcelona-Lleida i Girona-Lleida.

De totes les tres modalitats oracionals, la modalitat interrogativa encapçalada per *que* és la que distingeix millor les varietats geoprosòdiques. Les taules 3, 6 i 9 indiquen que aquesta modalitat és l'única que presenta només dos parells de punts iguals, Tortosa-Maó i Girona-Lleida, però si considerem les freqüències en percentatges que mostren veurem que també es podrien distingir perquè Maó, per exemple, és molt més regular en l'estructura prosòdica del nucli verbal a l'inici de la frase que no pas Tortosa.

Tot i així, malgrat totes les semblances que queden reflectides en el nivell fonològic representat per l'etiquetatge efectuat en el marc mètric autosegmental i en el sistema CatToBI (Prieto *et alii* 2009) i per la valoració estadística que se'n deriva, hi ha diferències interessants entre els punts d'enquesta que queden amagades. Per exemple, entre els tres punts considerats al País Valencià els tonemes de les interrogatives sense *que* comparteixen l'estructura majoritària L+>H* i això fa que no hi hagi diferències significatives entre aquests, però si ens quedem en un nivell fonètic i en la representació de la melodia d'aquestes frases veiem que a Novelda l'ascens no sol ser gaire acusat (és d'uns 4 semitons), encara que passi el llinard perceptiu establert en 1,5 semitons,

mentre que a València aquest darrer pic arriba gairebé al primer (i representa un ascens final de 8 semitons) i a Castelló el supera en molts casos (mostra pujades de 12 semitons, cosa que representa l'octava perceptiva). Un altre exemple: a les interrogatives amb *que* inicial, l'estructura majoritària a Barcelona, Lleida i Girona a l'inici de la frase és L+H* i l'estadística tampoc no troba diferències entre aquests punts. Això, però, amaga una diferència física important: mentre que a Girona les frases comencen més o menys sobre el to mitjà de la informant, a Barcelona i Lleida comencen en una tessitura més aguda que la que presenten aquestes informants com a mitjana.

Per això, cal pensar que per donar una bona caracterització geoprosòdica (o més pròpiament, geontonativa) d'una varietat lingüística no podem obviar dels estudis suprasegmentals l'aportació fonètica. Cal situar els estudis prosòdics en una esfera que no sigui només fonològica, sinó que estigui a mitjan camí entre la fonètica i la fonologia, en la línia del que postula recentment la fonologia de laboratori. I encara més: cal postular que no s'obtingui la melodia a partir de regles d'implementació fonètica partint de la descripció AM fonològica, sinó que es parteixi de la corba melòdica per extreure'n la valoració fonològica subjacent, si cal que la representació fonològica doni compte de les diferències dialectals.

JOSEFINA CARRERA SABATÉ
ANA MARÍA FERNÁNDEZ PLANAS
EUGENIO MARTÍNEZ CELDRÁN
Universitat de Barcelona
Laboratori de Fonètica

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ANDERSON, A. H., M. BADER, E. G. BARD, E. BOYLE, G. DOHERTY, S. GARROD, S. ISARD, J. KOWTKO, J. McALLISTER, J. MILLER, C. SOTILLO, H. S. THOMPSON & R. WEINERT (1991) «The HCRC Map Task corpus», *Language and Speech*, 34, pp. 351-366.
- BIBER, D. (1994) «An Analytical Framework for Register Studies», dins D. Biber & E. Finegan (eds.), *Sociolinguistic Perspectives on Register*, Nova York / Oxford, Oxford University Press, pp. 31-56.

- CARRERA-SABATÉ, J., C. VAN OOSTERZEE, A. M. FERNÁNDEZ PLANAS, L. ROMERA, J. ESPUNY & E. MARTÍNEZ CELDRÁN (2004) «Les interrogatives al tortosí i al lleidatà. Un element diferenciador de subdialectes», *Estudios de Fonética Experimental*, XIII, pp. 157-179.
- CONTINI, M. (1992) «Vers une géoprosodie romane», dins *Actas del Nazioarteko Dialektologia Biltzarra Agiriak*, Bilbao, Publicaciones de la Real Academia de la Lengua Vasca, pp. 83-109.
- CONTINI, M., J. P. LAI, A. ROMANO & S. ROULLET (2003) «Vers un Atlas prosodique des variétés romanes», dins *Sempre los camps auràn segadas resurgantas, Mélanges offerts à Xavier Ravier*, Toulouse, CNRS / Université de Toulouse, Le mirail, pp. 73-84.
- CONTINI, M. (s/d) «2e Séminaire international du projet AMPER», *Géolinguistique Hors Série*, 3, pp. I-XI.
- FERNÁNDEZ PLANAS, A. M. (2005) «Aspectos generales acerca del proyecto internacional "AMPER" en España», *Estudios de Fonética Experimental*, XIV, pp. 13-27.
- (2009) «L'estudi de l'entonació dialectal catalana en el marc AMPER al Laboratori de Fonètica de la Universitat de Barcelona», dins E. Devís & L. Carol (eds.), *Studi Catalani: Suoni e Parole*, Bologna, Bonomia University Press, pp. 25-50.
- FERNÁNDEZ PLANAS, A. M. & E. MARTÍNEZ CELDRÁN (inèdit), «El proyecto AMPER en España», dins *XXXIII Simposio de la Sociedad Española de Lingüística*, 2003.
- (2007) «Aspectes metodològics en el projecte AMPER», dins J. Carrera & C. Pons (eds.), *Aplicacions de la Fonètica*, Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, pp. 187-198.
- FERNÁNDEZ PLANAS, A. M., E. MARTÍNEZ CELDRÁN, J. CARRERA-SABATÉ, C. VAN OOSTERZEE, V. SALCIOLI, J. CASTELLVÍ & D. SZMIDT (2004) «Interrogatives absolutes al barceloní i al tarragoní (estudi contrastiu)», *Estudios de Fonética Experimental*, XIII, pp. 129-155.
- FERNÁNDEZ PLANAS, A. M., J. CARRERA-SABATÉ, D. ROMAN & E. MARTÍNEZ CELDRÁN (2006a, inèdit) «Comparación de la entonación catalana de Tortosa y Lleida en las modalidades declarativa e interrogativa en frases con tres acentos tonales en la zona prenuclear», dins *VII Congreso de Lingüística General*, 2006.
- (2006b) «Declarativas e interrogativas en Tortosa y Lleida. Comparación de su entonación», *Estudios de Fonética Experimental*, XV, pp. 165-209.
- FERNÁNDEZ PLANAS, A.M., E. MARTÍNEZ CELDRÁN, C. VAN OOSTERZEE, V. SALCIOLI, J. CASTELLVÍ & D. SZMIDT (2007a) «Proyecto AMPER: estudio contrastivo

- de frases interrogativas sin expansión del “barceloní” y del “tarragoní”, dins P. Cano, I. Fernández, M. González, G. Prego & M. Souto (eds.), *Actas del VI Congreso de Lingüística General*, Madrid, Arco/Libros SL., pp. 1931-1943.
- FERNÁNDEZ PLANAS, A. M., J. CARRERA SABATÉ & D. ROMAN (2007b) «Una caracterización de la prosodia del habla de laboratorio del catalán de Lleida», dins M. González, E. Fernández & B. González (eds.), *Actas del III Congreso de Fonética Experimental*, Santiago de Compostela, Difusión Cultural, pp. 291-304.
- FERNÁNDEZ PLANAS, A. M., E. MARTÍNEZ CELDRÁN, L. ROMERA, V. SALCIOLI, J. CARRERA-SABATÉ, D. SZMIDT, S. LABRAÑA, L. AGUILAR & D. ROMÁN (2007c) «Estudio de la prosodia de Girona en la modalidad interrogativa encabezada por ‘que’ en el marco AMPERCAT», dins J. Dorta (ed.), *La prosodia en el ámbito lingüístico románico*, Madrid, La Página, pp. 154-177.
- HUALDE, J. I. (2003) «El modelo métrico autosegmental», dins P. Prieto (ed.), *Teorías de la entonación*, Barcelona, Ariel, pp. 155-184.
- LABOV, W. (1972) *Sociolinguistic Patterns*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press.
- (1984) «Field methods of the project on linguistic change and variation», dins J. Baugh & J. Sherzer (eds.), *Language in Use*, Englewood Cliffs, Prentice Hall, pp. 28-53.
- LADD, D. R. (1996) *Intonational Phonology*, Cambridge, Cambridge University Press.
- LAI, J. P. (2002) «L'intonation du parler sarde de Nuoro», tesi doctoral, Grenoble, Université Stendhal Grenoble 3.
- LÓPEZ, M. J., C. MUÑIZ, L. DÍAZ, N. CORRAL, D. BREZMES & M. ALVARELLOS (2007) «Análisis y representación de la entonación. Replanteamiento metodológico en el marco del proyecto AMPER», dins J. Dorta & B. Fernández (eds.), *La prosodia en el ámbito lingüístico románico*, Madrid, La Página, pp. 17-34.
- MARTÍNEZ CELDRÁN, E. & A. M. FERNÁNDEZ PLANAS (2003) «Taxonomía de las estructuras entonativas en las modalidades declarativa e interrogativa del español peninsular estándar según el modelo AM en habla de laboratorio», dins E. Herrera & P. Butragueño (eds.), *La tonía: dimensiones fonéticas y fonológicas*, México, El Colegio de México, pp. 267-294.
- (2005) «Estudio metodológico acerca de la obtención del corpus fijo en el proyecto AMPER», *Estudios de Fonética Experimental*, XIV, pp. 29-66.
- MARTÍNEZ CELDRÁN, E., A. M. FERNÁNDEZ PLANAS & J. CARRERA-SABATÉ (2005a) «Diferències dialectals del català a partir de les oracions interrogatives absolutes amb “que”», *Estudios de Fonética Experimental*, XIV, pp. 327-353.

- MARTÍNEZ CELDRÁN, E., A. M. FERNÁNDEZ-PLANAS, J. CARRERA-SABATÉ & J. ESPUNY MONSERRAT (2005b) «Approche du mappe prosodique dialectal de la langue catalane en Catalogne», *Géolinguistique Hors série*, 3, pp.103-151.
- MARTÍNEZ CELDRÁN, E., A. M. FERNÁNDEZ-PLANAS, V. SALCIOLI GUIDI, J. CARRERA-SABATÉ & J. ESPUNY MONSERRAT (2005c) «Approche de la prosodie du dialecte de Barcelona », *Géolinguistique Hors série*, 3, pp. 153-175.
- MARTÍNEZ CELDRÁN, E., A. M. FERNÁNDEZ-PLANAS, J. DORTA & L. i E. FERNÁNDEZ REI (2006) «La intercomprensió d'interrogatives absolutes amb tonemes descendents del català, de l'espanyol de Canàries i del gallec», *Estudis Romànics*, xxviii, pp.7-28.
- MARTÍNEZ CELDRÁN, E., A. M. FERNÁNDEZ PLANAS, L. AGUILAR, J. CARRERA-SABATÉ, L. ROMERA, V. SALCIOLI, D. T. SZMIDT, S. LABRAÑA, M. CABRERA & E. VALLS (2008) «Estudio de la entonación del catalán hablado en la ciudad de l'Alguer (Cerdeña) en el marco de AMPERCAT», dins A. Pàmies, M. C. Amorós & J. M. Pazos (eds.), *Language Design, Special Issue*, 2, pp. 119-128.
- MARTÍNEZ CELDRÁN, E. & A. M. FERNÁNDEZ PLANAS (inèdit) «L'entonació de declaratives i interrogatives absolutes del català al País Valencià: Castelló, València i Alacant», comunicació presentada al *Workshop sobre l'entonació del català i Cat-ToBI*, Universitat Autònoma de Barcelona, juliol de 2009.
- MASCARÓ, I. (1986) «Introducció a l'entonació dialectal catalana», *Randa*, 22, pp. 5-38.
- PÀMIES, A., A. M. FERNÁNDEZ PLANAS, E. MARTÍNEZ CELDRÁN, A. ORTEGA & M. C. AMORÓS (2002) «Umbrals tonales en español peninsular», dins J. Díaz (ed.), *Actas del II Congreso de Fonética Experimental*, Sevilla, Universidad de Sevilla, pp. 272-278.
- PAYRATÓ, L. (2002) «L'enunciació i la modalitat oracional», dins J. Solà, M. R. Lloret, J. Mascaró & M. Pérez Saldanya (eds.), *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona, Empúries, pp. 1149-1220.
- PIERREHUMBERT, J. (1980) «The Phonology and Phonetics of English Intonation», tesi doctoral, MIT.
- PRADILLA, M. A. & P. PRIETO (2002) «Entonación dialectal catalana: la interrogación absoluta neutra en catalán central y en tortosí» dins J. Díaz (ed.), *Actas del II Congreso de Fonética Experimental*, Sevilla, Universidad de Sevilla, pp. 291-295.
- PRIETO, P. (2001) «L'entonació dialectal del català: el cas de les frases interrogatives absolutes», dins A. Bover, M. R. Lloret & M. Vidal Tibbits (eds.), *Actes del*

- Novè Col·loqui de la North American Catalan Society of America*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat («Biblioteca Abat Oliba», 230), pp. 347-377.
- (2002a) «Entonació», dins J. Solà, M. R. Lloret, J. Mascaró & M. Pérez Saldanya (eds.), *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona, Empúries, pp. 393-462.
- (2002b) *Entonació. Models, teoria, mètodes*, Barcelona, Ariel.
- PRIETO, P., L. AGUILAR, I. MASCARÓ, F. TORRES-TAMARIT & M. M. VANRELL (2009) «L'etiquetatge prosòdic Cat_ToBI en català», *Estudios de Fonética Experimental*, XVIII, pp. 287-309
- ROMANO, A. (1999) «Analyse des structures prosodiques des dialectes et de l'italien régional parlés dans le Salento (Italie): approche linguistique et instrumentale», tesi doctoral, Grenoble, Université Stendhal Grenoble 3.
- (2001) «Un projet d'Atlas multimèdia de l'espace roman (AMPER)», dins F. Sánchez (ed.), *Actas del XXIII Congreso Internacional de Lingüística y Filología Románica*, Salamanca, 1, Universitat de Salamanca, pp. 279-294.
- ROMANO, A., J. P. LAI & S. ROULET (2005) «La méthodologie AMPER», *Géolinguistique Hors Série*, 3, pp. 1-5.
- ROMERA, L., V. SALCIOLI, A. M. FERNÁNDEZ PLANAS, J. CARRERA-SABATÉ & D. ROMÁN (2007) «Una muestra del español de Barcelona en el marco AMPER», *Estudios de Fonética Experimental*, XVI, pp. 147-184.
- (2008) «The prosody of Simple Sentences in the Spanish of Barcelona, a Spanish-Catalan Bilingual Context», dins L. Colantoni & J. Steele (eds.), *Selected Proceedings of the 3rd Conference on Laboratory Approaches to Spanish Phonology*, Somerville, Cascadia Proceedings Project, pp. 167-181.
- ROSEANO, P., A. M. FERNÁNDEZ PLANAS & E. MARTÍNEZ CELDRÁN (en preparació) «El etiquetaje entonativo autosegmental métrico en el marco del Atlas Multimedia de Prosodia del Espacio Románico».
- SZMIDT, D. T., S. LABRAÑA, J. CASTELLVÍ & L. AGUILAR (2008) «Intonation des phrases interrogatives avec l'expansion du sujet et avec l'expansion de l'objet du catalan barceloní», *Géolinguistique*, 10, pp. 93-110.
- TRUDGILL, P. (1983) *On Dialect*, Nova York, New York U.P.
- VAN OOSTERZEE, C. (2005) «La percepció de l'entonació declarativa i interrogativa per part de parlants bilingües castellà-català i monolingües castellà de Barcelona», *Estudios de Fonética Experimental*, XIV, pp. 295-307.
- VAN OOSTERZEE, C., A. M. FERNÁNDEZ PLANAS, L. ROMERA, J. CARRERA-SABATÉ, J. ESPUNY & E. MARTÍNEZ CELDRÁN, (2007) «Proyecto AMPER: estudio

contrastivo de frases interrogativas sin expansión en tortosí y en lleidatà», dins P. Cano, I. Fernández, M. González, G. Prego & M. Souto (eds.), *Actas del VI Congreso de Lingüística General Santiago de Compostela*, 2004, Madrid, Arco/ Libros S.L., pp. 1977-1989